

ממצאים עיקריים מתחום המחקר של מכון גוטמן:

אמונות, שמירת מצוות ויחסים חברתיים בקרב היהודים בישראל

■ "...אין ישח לרטוריקה המקטבת את החברה הישראלית
לדתיים וחילוניים".

■ "...להברה הישראלית נטייה חזקה למסורת, וככל שהדבר
נוגע לשמירת מצוות קיימים רצף מהמקפידים לשומר
מצוות ועד ה'כלל לא שומרים' מצוות, ולא הפרדה
חדה בין מיעוט דתי לרוב חילוני".

■ "יהדי ישראל מרגשים מחויבות רבה לאופיה היהודית של
החברה הישראלית, גם אם הם מעצבים באופן סלקטיבי
את דפוסי שמירת המסורת שלהם. הם מאמינים שיש
לכבד את המסורת בחיקם הציוריים, אך יחד עם זאת,
הם ביקורתיים לגבי ה'סתטוס קו' בין דת ומדינה
הקיים בישראל."

מכון גוטמן למחקר חברתי שימושי

ירושלים

כסלו תשנ"ד, דצמבר 1993

וְאַתָּה חִי

© כל הזכויות שמורות 1993
לקון אבי חי ולמכוון גוטמן למחקר חברתי שימושי

ממצאים עיקריים מתוך מחקר של מכון גוטמן:

**אמונות, שמירת מצוות
ויחסים חברתיים
בקרב היהודים בישראל**

שלומית לוי חנה לוינסון אליהו כ"ץ

**מכון גוטמן למחקר חברתי שימושי
ירושלים**

כסלן תשנ"ד, דצמבר 1993

תוכן העניינים

1	מבוא
1	מטרת המחקר
1	המודלים ועבודת השדה
1	תמצית
2	שמירתמצוות
2	שמירת מסורת לפי תוכנות רקע
5	יציבות לאורך זמן בשמירת מסורת
5	שמירת שבת
8	שמירת שירות
9	שמירת חגים ומועדים
10	ציון טכסי מחזור החיים
10	ביקורת בית-כנסת, ותפילה
10	מצוות ומנהגים אחרים: מזוזה, כיפה, תפילין, מקווה
11	היקף שמירת מסורת וסיבות לאי-שמירתמצוות
12	אינטראקטיבית חברתית
12	יחסים בין-קבוצתיים: עמדות
15	יחסים בין-קבוצתיים: אינטראקטיבית
15	עזרה לאחרים (מצוות בין אדם לחברו)
16	דת ומדינה
17	השרות הצבאי
17	הרבותות
19	אמונות וערכים
19	עיקרי אמונה
19	ערכים כלליים ויהודים
21	గורמים המניעים להזדהות יהודית
22	ישראל והתפוצות

רשימת התרשימים

2	מידת השמירה על המסורת הדתית	תרשים 1
3	מידת השמירה על המסורת הדתית לפי גיל	תרשים 2
3	מידת השמירה על המסורת הדתית לפי מוצא	תרשים 3
4	מידת השמירה על המסורת הדתית לפי רמת השכלה - כללית ודתית	תרשים 4
5	מידת דתיות עצמית, לפי מידת דתיות של בית ההורים	תרשים 5
8	שמירת כשרות	תרשים 6
9	שמירת חיים	תרשים 7
10	ציוויליסטי מחוץ החיים	תרשים 8
11	ביקור בבית נסת	תרשים 9
12	תמורות לאורץ זמן בתחום ליכון חברתי בשנים 1977-1990	תרשים 10
13	הערכות על טיב היחסים הבין-קבוצתיים	תרשים 11
14	יחס אישי לגבי קבוצות אוכלוסייה שונות	תרשים 12
14	nocnost לnisho'ot של בן/בת עם בן/בת זוג "אחר"	תרשים 13
15	מצוות שבין אדם לחברו	תרשים 14
16	דת ומדינה	תרשים 15
16	עמדות כלפי הפרדה בין דת ומדינה והנחת נישואים אזרחיים	תרשים 16
17	שירות צבאי של תלמידי ישיבה ובנות דתיות	תרשים 17
19	מידת האמונה של ישראלים בעיקרי הדת היהודית	תרשים 18
20	המבנה המעלגי של ערבים יהודים והגדלה עצמית של דתיות (I-SSA)	תרשים 19
20	דרוג ערכיים יהודים לפי מידת חשיבותם בעיניו ה"כל לא שומרים"	תרשים 20
21	על המסורת הדתית	
23	ישראל והתפוצות	תרשים 21

רשימת הלוחות

6	שמירת שבת	לוח 1
7	סולם של שמירת מצוות "עשה" הקשורות לשבת	לוח 2
7	סולם של שמירת מצוות "לא תעשה" הקשורות לשבת	לוח 3
8	סולם של שמירת כשרות	לוח 4
11	סיבות לאי-שמירת מצוות	לוח 5
18	עמדות כלפי שירות צבאי לפי מידת השמירה על המסורת הדתית	לוח 6
22	מרכיבי זהות יהודית כמניעי הזדהות יהודית	לוח 7

פיזור גיאוגרפי של היישובים במידגם הארץ ובמידגם המתנחים

אמונות, שמירת מצוות ויחסים חברתיים בקרב היהודים בישראל

מבוא

מחקר זה מציבע על מספר עמדות, ערכים ומנהגים לגבי המסורת היהודית, המקובלים על כמעט כל יהודי ישראל: מחויבות להמשכיות היהודית, ציון חגים מרכזיים, וקיים טכסים הקשורים למחזור החיים. היבטים שונים של המסורת כמו - ציון ליל שבת -- נשמרים על ידי שני-שליש מהאוכלוסייה היהודית לעובדה שלימקpidים לשמר על המסורת¹ ולשומרים עליה "במידה רבה" מצטרפים רבים מהקבוצה הרחבה של המסורת² ("שומרים במקצת"). היהודי ישראלי מרגשים מחויבות רבה לאופיה היהודי של החברה הישראלית, גם אם הם מעצבים באופן סלקטיבי את דפוסי שמירת המסורת שלהם. הם מאמינים שיש לכבד את המסורת בחיקם הציבוריים, אך יחד עם זאת, הם ביקורתיים לגבי ה"יסטטוס קו'" בין דת ומדינה הקיים בישראל.

אם כי קיים מתח בין קבוצות השומרות במידה שונה על המסורת הדתית -- יותר במישור הסטראוטיפי מאשר במציאות -- וקיים רגשות סלידיה כלפי החרדים והאנטי-דתיים, מראה המחקר בבירור שאין יסוד לרטוריקה המקtabת את החברה הישראלית לדתיים וחלילניים. נכון יותר יהיה לומר שלחברה היהודית נתיה חזקה למסורת; וככל שהוא נוגע לשמירת מצוות קיים רצף מ'המקפידים לשומר³ מצוות ועד ה"יכל לא שומרים" מצוות, ולא הפרדה חרда בין מיעוט דתי לרוב חילוני.

להלן תמצית הממצאים מפרק המונוגרפּי שנitinן לקבלו לפי דרישת מאבי חי⁴. מובן שאין תקציר זה מהויה תחילף למונוגרפּי המלא המאגד 130 עדותים של ניתוח ובנוסף להם נספחים הכוללים את הניסוח המלא של השאלונים ו-149 עדותים של לוחות. בדומה למונוגרפּי, גם תקציר זה מחולק לשולשה חלקים: שמירת מצוות, אינטראקציה חברתית (כולל בעיות הקשורות למקומות של הדת בחיקם הציבוריים), ואמונה וערבים.

מטרת המחקר
מטרת המחקר הנוכחי שנערך ביוזמת אבי חי, היא לבדוק התנהגות דתית, יחסי חברתיים, אמונה וערבים בקרב היהודי ישראלי. המחקר מתיחס במיוחד לשמירה בפועל על מצוות, להבדלים חברתיים ודמוגרפיים בהתנהגות דתית, למוקמה של הדת בחיקם הציבוריים, להזדהות יהודית, לאמונות וערבים יהודים כמו גם לערכים כליליים ולבאיות של יהודים בין קבוצות חברתיות השונות מבחינה דתית ועדרתית.

למייטב ידיעתנו המחקר הנוכחי הוא המكيف ביותר שוצע בארץ בנושא של התנהגות דתית של היהודים בישראל מן מבחנת היקף האוכלוסייה הנחקרת והן מבחנת מגוון הנושאים הנבדקים.

המודגמים ועבודת השדה

המחקר בוצע על ידי מכון גוטמן למחקר חברתי שימושי, ונוהל על ידי ד"ר שלומית לוי, חנה לוינסון ופרופסור אליהו כ"ץ, מנהלו המדעי של המכון.

אוכלוסיית המחקר היא האוכלוסייה היהודית הבוגרת מגיל עשרים ומעלה¹ הכלל-ארצית, המתגוררת בכל סוג היישובים בארץ (ראה מפה²). שני מידגמים הכוללים כל אחד כ-2,000 נחקרים (1,204 ו-1,195) נבחרו כזרה המבטיחה ייצוג נאות של אוכלוסייה זו. על מנת להקיף את המגון הרחב של נושאי המחקר תוכננו שלalonim שונים עבור שני המידגמים, האחד מתמקד בעיקר בתנהגות דתית יהודית וערבים חברתיים, ובשני מודגש הנושא של יהודים בין-קבוצותיים. שמנום וחמש שאלות מושתפות לשני השאלונים, ועליהם השיבו 2,399 נבדקים.

עבודת השדה נערכה בין 20 לאוקטובר ו-16 לדצמבר 1991. כל נחקר רואין ב ביתו על ידי אחד ממראיינו המכון - שהודרכו במיוחד מטרת זו - בפיקוח רצוי עבודה השדה של המכון.

מספר שאלות משלימות נבדקו באמצעות מידגם ארצי נוסף שנחקר בתקופה שבין ה-14 לפברואר וה-22 למרץ 1993. שאלות אלו תוכננו על מנת לבדוק תדיםיות הרוחות בצדור לגבי אמונה והתנהגות דתית בישראל, באופן שנייתן יהיה לעמtan עם אמונה והתנהגות בפועל, כפי שהתגלו במסגרת המחקר העיקרי.

1. רואינו ורק דוברי עברית.

2. להוציא קיבוצים. באמצעותו אותם שאלוני מחקר נאסר חומר גם על מידגם של מתנחלים בעזה, בנגל, ביהודה ובשומרון (ואה פיזור גיאוגרפי של כל היישובים שנכללו במידגם הארץ ובמידגם המתנחלים במפה). החומר על מידגם המתנחלים אליו מושלב במסגרות זו, אך ניתן לקבלו לפי דרישת.

3. שלומית לוי, חנה לוינסון, אליהו כ"ץ, "אמונות, שמירות מצוות ויחסים חברתיים בקרב היהודים בישראל", מכון גוטמן למחקר חברתי שימושי, ירושלים, 1993. ניתן לקבל את התקציר זה ואת המונוגרפּי המלא בסlang.

בשמירה על המסורת, כאמור, הלא-דתיים מרגישים שהם אפלו
רבים יותר.

משנתקשו לציין השתייכותם לזרם ביהדות, קרוב למחצית ציינו
שאינם שייכים לזרם כלשהו. רק בשנים האחרונות גברה בקרב
הציבור בישראל המודעות לקיום של זרים (תנוונות) ביהדות.⁵

שמירת מסורת לפי תוכנות רקע

שמירה על המסורת -- לפני הגדרה עצמאית -- כמעט שאינה קשורה
לגיל הנחקרים, למיים, ולוותק שלהם בארץ. כאמור, גברים ונשים,
חקריהם משכבות גיל שונות, וותיקים ועולים, דומים מבחינה
התפלגותם על שמירת מסורת [תרשים 2].

מושג אטני הקשור לשימור מצוות ולעמדות אחרות בענייני דת.
חקריהם מומצא מזרחי (אסיה-אפריקה - "ספרדים") הם בדרך כלל
יותר חביבים למסורת הדתית, בעוד שאליה מומצא מזרחי (אשכנזים)
הם בדרך כלל פחות חביבים. ישנו ריכוז גבוה (70%) של יוצאי
ארצות המזרח בקטgorיה "שומרים במידה רבה על המסורת", בה
במידה שיש ריכוז גבוה של יוצאי ארציות המערב בקרב ה"כלל לא
שומרים על המסורת". ילדי הארץ מומצא מזרחי שומרים פחות על
המסורת הדתית בהשוואה להורייהם, בעוד שילדי ארץ המערב
ובניהם אינם שונים מבחינת השמירה על המסורת הדתית [תרשים
3].

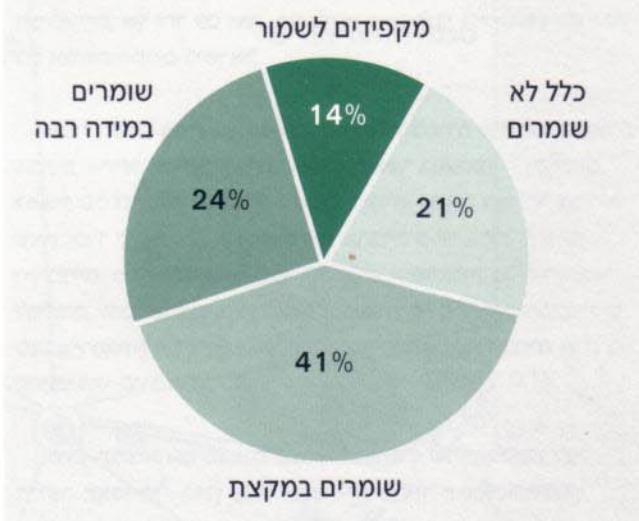
מידת השמירה על המסורת קשורה לרמת השכלה - הן כללית
והן דתית. נחקרים בעלי רמת השכלה כללית נמוכה, הם יותר
דתיים, בעוד שהלא-דתיים מתרכזים בקרב בעלי השכלה כללית
גובהה יותר וביעיר בקרב בעלי השכלה אקדמית [תרשים 4].

לעומת זאת במסגרת החינוך הדתי, עלייה במידת ההשכלה
מובילה לעליה במידת הקפדה על שימירת המסורת. יש לציין
שהשכלה דתית היא נחלתם של 37% מהציבור בלבד, היota ש-
63% מן הנחקרים דיווחו שלא רכשו השכלה דתית.

ארבעה-עשר אחוזים מהציבור היהודי בישראל מגדירים עצמם
כ"מקפידים" על שמירת המסורת הדתית ו-24% נוספים מצינים
שהם שומרים על המסורת "במידה רבה". כ-40% רואים עצמם
כ"שומרים במקצת" על המסורת ו-20% "כלל לא שומרים על
המסורת" [תרשים 1].

תרשים 1

מידת השמירה על המסורת הדתית (ב אחוזים)

התפלגות זו של שמירת מסורת כמעט לא השתנתה במשך 25
השנים האחרונות. הוא הדון גם ביחס לשמירה על מצוות ספציפיות;
למשל, שיעור המבקרים בבית הכנסת תואם במידה רבה את שיעור
הביקור בבית הכנסת שניצפה מכון גוטמן מאז 1969.⁴

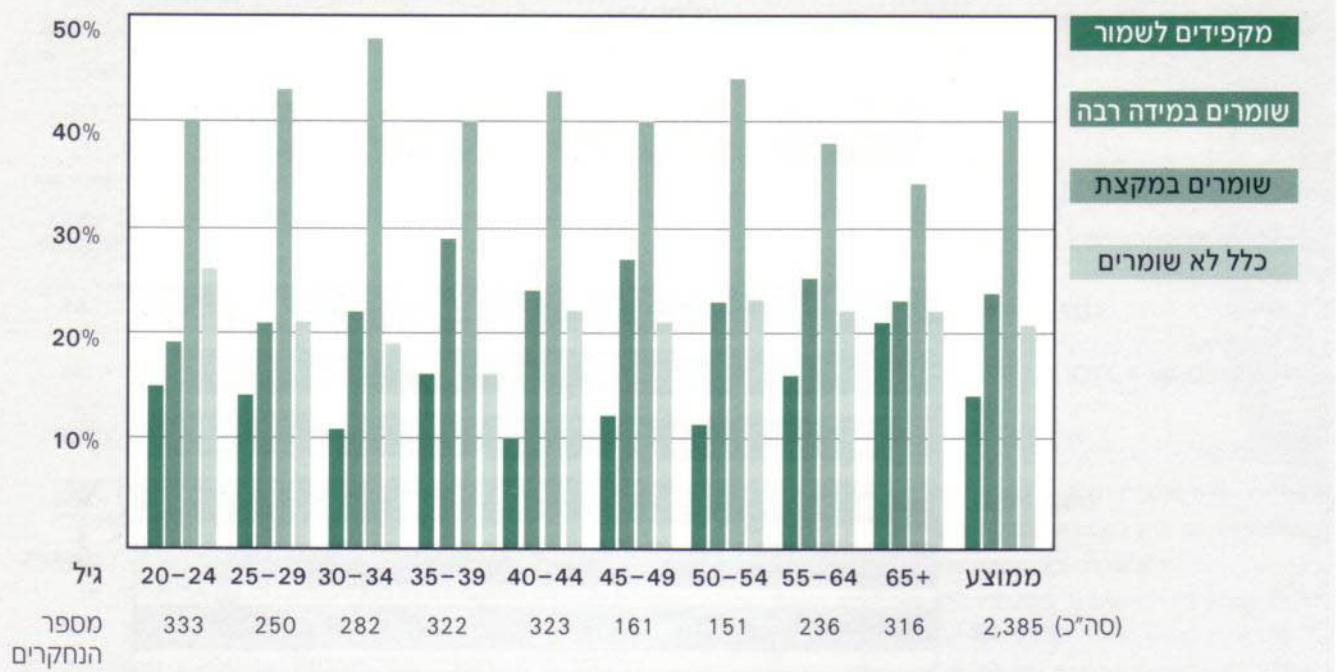
מכל מקום, משנתקשו לאמוד איזה חלק מהציבור היהודי בארץ
"מקיים את המסורת הדתית כמו שאתה מקיים אותה", הופיע
המחקר, בכל אחת מרמות הדתיות, בהערכת איזה "האחים"
השומרים על המסורת כמוهم. הרוב אינם מכירים את הציבור
הישראל מבחן השמירה על המסורת הדתית, ובכל רמה של
דתוות מגזינים בהערכת איזה הישראלים אשר מקיימים את
המסורת הדתית "כמו שאתה מקיים אותה". במקרים אחרות, לא קשור
למידת דתיותם, הישראלים מרגישים עצמים נטכים היבט מבחינת
שמירתם על המסורת. הרגשה זו של תמייה מתחזקת עם הירידה

4 למטרות של השוואות לאורך זמן ובנושאים שונים אנו מתייחסים למקורות הבאים: תוצאות הסקר השוטף שנערך מאז 1967 מכון גוטמן; שלומית לוי, *אינדיקטורים לביעות חברתיות בישראל: חברות ומדינה*, ירושלים, מכון גוטמן למחקר חברתי שמשוי, 1992; חנה לוייסון, *עמדות והערכת הציבור בנושאי דת ומסורת וכלי היסוד הדת*, המכון למדעי החברה, נס ציונה, 1990; יהודית בן-מאיר ופרי קדם, *ימדי דעתות עברו האוכלוסייה היהודית בישראל*, *גנטה*, כ"ד, 3, עמ' 353-362.

5 המקבילות בעברית ל"كونסרבטיבים" ("יהודים מסורתית") ול"רפורים" ("יהודים מתקדמת") אין מוכנות היבט לישראלים. המילה "מסורת" במשמעותה נורוית המקרים גם אינה מתקשרת ל"יהודים מסורתית".

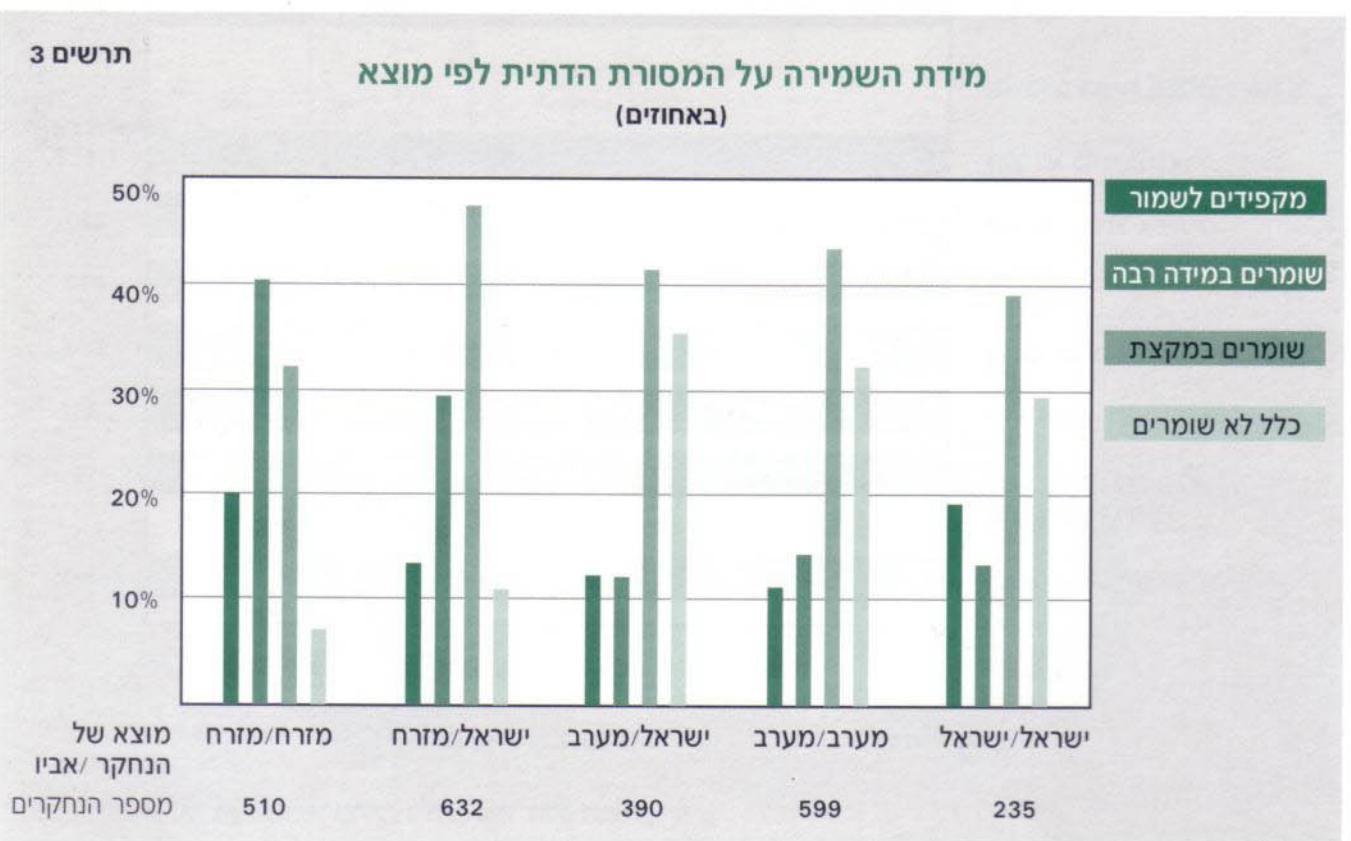
תרשים 2

מידת השמירה על המסורת הדתית לפי גיל (ב אחוזים)

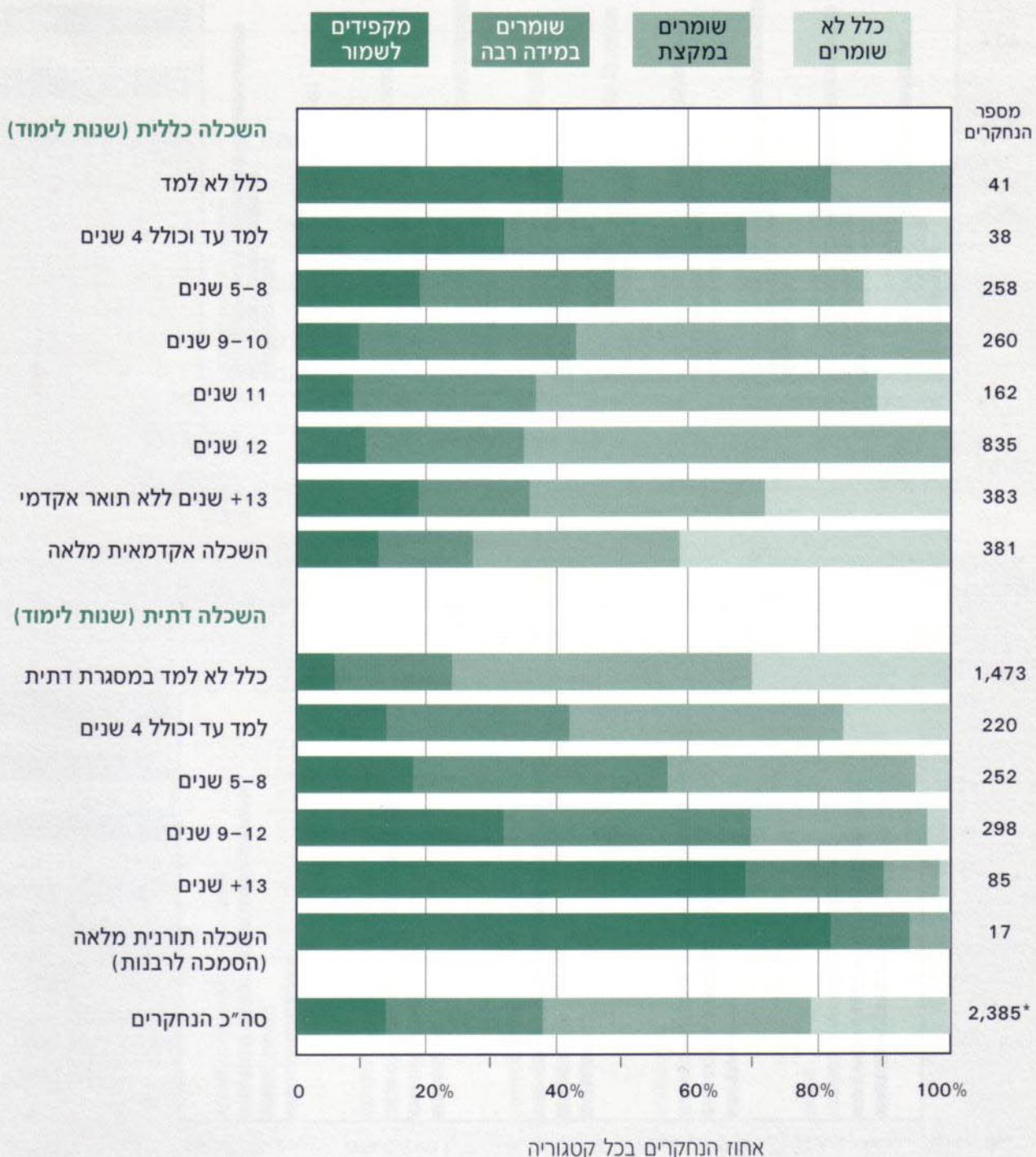
תרשים 3

מידת השמירה על המסורת הדתית לפי מוצא (ב אחוזים)

תרשים 4

**מידת השמירה על המסורת הדתית
לפי רמת השכלה – כללית ודתית
(ב אחוזים)**

* תיתכן חפיפה בין השכלה כללית ודתית אצל חלק מהනחקרים

יציבות לאורך זמן בשמירת מסורת

בנוסף ליציבות היחסית לאורך זמן במידה השמירה על המסורת והדמיון הבולט בשמרות מסורת שכבות גיל שונות, דיווחו הנחקרים גם על דמיון ניכר בין מידת השמירה העצמית על המסורת לבין שמרות המסורת בבית ההורים. רק 20% רואים עצם שונים באופן קיצוני מהוריהם במובן זה [תרשים 5].

מבחן של התנהוגות דתית, אפשר, אם כן, לסכם ולומר, שהמשכיות בין-דורית גוברת על שני, אם כי קיימות תנעה בין-דורית מסוימת לכיוון של פחות דתיות מאשר לכיוון של יותר דתיות. כך, פחות נחקרים שגדלו ב בתים בהם "מדקדקים" בשמרות מסורת מושיכים לקויים באותה רמה את מסורת בית הוריהם, בהשוואה לנחקרים שגדלו ב בתים בהם כלל לא שומרם על המסורת.

יחד עם זאת, נראה שஸטטמנט משיכה לכיוון של יותר מסורותיות. בשליש השיבו שהיו רוצחים לשמר "קצת יותר" או "הרבה יותר" על המסורת הדתית, בהשוואה ל-5% בלבד שהיו רוצחים לשמר "קצת פחות" או "הרבה פחות" על המסורת. שניים ושניים אחוזים רוצחים להשאר כפי שהם עכשו. עם העליה במידת השמירה על המסורת הדתית עולה גם השאיפה לשמר אפילו "יותר" על המסורת. מעניין, ש-10% מトー"ה "כל לא שומרם" על המסורת הבינו רצון לשמר "קצת יותר" על המסורת הדתית, ומהцитים מעדים שלידיהם "ישמרו במקצת" על המסורת מאשר ש"כל לא ישמרו" עליה.

שמירת שבת

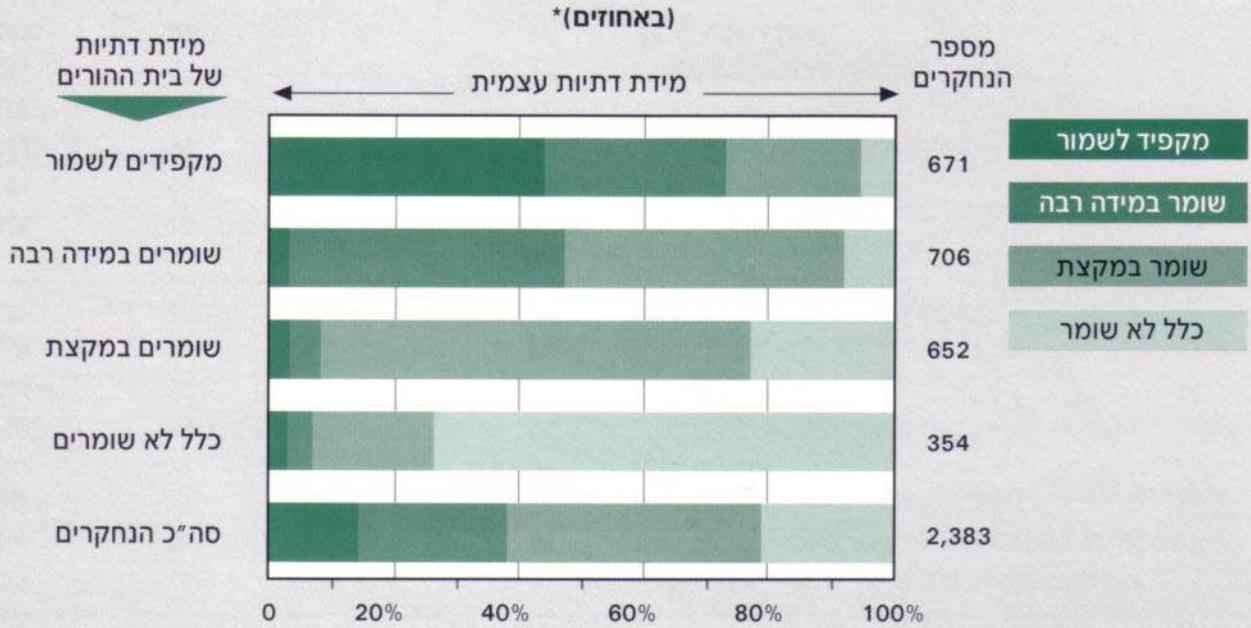
עד לאחרונה, היום השביעי --השבת-- היהוה את כל "סוף השבוע" בישראל, ولو משמעות כפולה: דתית - יום חדש החדש במצוות, ו"יום חופשי" במובן המערבי. בשנים האחרונות נוסף גם יום ששי לסוף השבוע, ושבוע העבודה בן חמישת הימים מקיף עתה כמחצית מכוח העבודה. יום ששי --יום חופשי-- עמוס גם בנטול הכנות לשבת המתחילה עם שקיית החמה בהשבתת פורמלית מלאה של העסקים, מקומות העבודה והחברה הציבורית, וمستיימת עם שקיית החמה במוצאי השבת.

שני-שלישים מהציבור מצינים את השבת כוון מיוחד לעדי שמירת כמה מסורות כמו הדלקת נרות או השתתפות באירועים מיוחדים; כמחצית מקדשים על הין בלילה שבת. יש לציין שבפועל השבת מסומנת על-ידי הדלקת נרות ביותר בתים ממה שהציבו סופר. באופן כללי, 77% טוענים שציוון השבת "בדרכו לשמי" הוא עקרון מנהה חשוב בחיים, כולל 39% מלאה המגידים עצםם כי"כל לא שומרם" על המסורת הדתית [לה 1].

רוב הישראלים (68%) סבורים שליל שבת צריך להשאר "ערב שקט וביתי"; הטפסים שלليل שבת מקומיים הרבה יותר מאשר מוצאות הקשורות ליום השבת עצמו. רק מיעוט (30%-20%) "אף פעם" אינם שומרים על מוצאות כמו הדלקת נרות וקידוש, או אינם משתתפים באירועים מיוחדים. אפילו חלק מ"הכל לא שומרם" על המסורת מצינים את ערב שבת בדרך מסורתית (בעיקר על ידי הדלקת נרות ואירועים מיוחדים).

תרשים 5

מידת דתיות עצמית, לפי מידת דתיות של בית ההורים

* לדוגמא: מתוך 671 (=100%) של הנחקרים שהריבו "מקפיד לשומר" על המסורת, 44% רואים עצם שים להוריהם במידת דתיותם, 29% רואים עצם כשומרם "במידה רבה", 22% אומרים שהם "שומרם במקצת" ו- 6% כל אינם שומרים על המסורת הדתית.

בקרה, השבת בישראל מאופיינית בצורה הטובה ביותר בנוסף למונחים של (1) טכסי ביתים של "קבלה שבת", (2) הימנעות מעובדה לפרהסיה ו-(3) התרגשות וቢולי עם המשפחה ביום חופשי" (לא בהכרח בבית, חוץ מאשר לגבי המפקדים לשמר על המסורת).

ויצאי המערב ובניהם הם יותר עקביים בשמרות שבת -- במובן של שמירה "על הכל" או על "לא כלום"-- בהשוואה ליווצאי המסורת.

עם זאת, נחקרים מומזא מערבי נוטים לבצע כמה טכסי בקרה "סמלית" (למשל, הדלקת נרות לא ברכה, או ארוחה מיוחדת) ולא דוקא בדרך המסורתית. רוב אלה הם מערביים המגדירים את עצם כי"ושומרם במקצת" על המסורת. יתכן שבמישק הזמן דפוסים סמליים כאלה יהוו אינדיקציה לאלו הרואים עצם "מסורתיים" בחברה הישראלית. בהשוואה לקבוצות המערביות הרי המזרחיים הפחות דתיים נוטים ללוות את הציוון הסמלי של השבת -- הדלקת נרות או שעודה מיוחדת -- בקידוש.

לעומת זאת, רק מיעוט מבקר בבית כניסה בשבת בבוקר, עובדה המוערכת על ידי הציבור בצורה נcona יותר, בהשוואה להערכתו את המידה בה מקומיים טכסי עבר שבת.

מצותות "עשה" בשבת מקומות יותר מאשר מצותות "לא תעשה". רק 40%-50% "תמיד" מקימים מצותות "לא תעשה" האוסרת על עבודה, הדלקת אש, נסיעה, בילוי בתשלום והדלקת חמץ ושימוש בטלפון, בעוד ששיעור השמירה על מצותות "עשה" נע בין 20% ל-60%. שני-שלישים "אף פעם" אינם מקימים את האיסור על הדלקת חמץ ושימוש בטלפון בשבת.

ניתוח פרופילים (סקולוגרמיה) של מצותות "עשה" בשבת מציבע על מבנה של "סולם", לפיו תפילה בבית כניסה בשבת בבוקר היא המצווה הראשונה המופרת בדרך כלל לא-שמירת מצות, בעוד הדלקת נרות היא הייצה ביותר או האחרון "הנופלת" בתיבת ה[ЛОח 2]. אשר למצותות "לא תעשה", מראה מבנה הסולם שהאיסור הראשון, המופר הוא הדלקת חמץ, בעקבותיו מופרים נסיעה, בילוי בתשלום, הדלקת אש, שעודה בבית, ואילו שעודה בפרהסיה⁶ הוא האיסור הנשמר ביותר (האחרון המופר). כך, שעודה בפרהסיה בשבת מגדרה בקרה הטובה ביותר או-שמירה על מצותות "לא תעשה" [ЛОח 3].

ЛОח 1

שמירות שבת (באחויזים)

מצותות "עשה" (עצמם או בinati)	תלמיד	באופן מודמן	אף פעם	סה"כ %
תשובות באחויזים *				
הדלקת נרות שבת	56	24	20	100
סעודה מיוחדת בלבד בשבת	45	26	20	100
הדלקת נרות שבת עם ברכה	51	21	28	100
קידוש בלבד בשבת	46	21	32	100
קידוש בשבת בבוקר	28	16	56	100
תפילה בבית כניסה בשבת בלבד	24	22	53	100
תפילה לשולם המדינה	23	24	53	100
תפילה בבית כניסה בשבת בבוקר	23	22	56	100
הבדלה במצוין שבת	23	17	60	100
סעודה שלישית בשבת	21	17	62	100
מצותות "לא תעשה"				
מננע מלעבד בפועל מחוץ לבית	42	19	39	100
מננע מלעבד בבית	37	21	43	100
מננע מהדלקת אש	37	14	50	100
מננע מבילוי הכרוך בתשלום	28	14	59	100
מננע מנסיעה	26	16	57	100
מננע מהדלקת חמץ/טלפון	22	14	64	100
מננע מארוחה אנשים שצרכיהם לטעו בשבת כדי להגיע אליו	18	11	70	100
מננע להתארח בבית של אנשים שאינם שומרו שבת	18	14	67	100

* עקב עיגול המספרים לעיטים האחויזים אינם מסתכמים ב-100%.

⁶ בעודה בפרהסיה הכוונה היא לעובדה אשר אחרים מחוץ לבית עסקו בעשייתה, כמו למשל, גינון, טיפול במכונית, תליית כביסה וכו'.

לוח 2

סולם של שמירת מצוות "עשה" הקשורות לשבת

(עבור כל מצווה 1=תמיד, 2=באופן מזדמן, או אף פעם)

הדייניות ביתר	פרופיל								הכי פחות דתיים	
	#1	#2	#3	#4	#5	#6	#7	#8		
הדלקת נרות שבת	1	1	1	1	1	1	1	1	2	
הדלקת נרות שבת עם ברכה	1	1	1	1	1	1	1	2	2	
סעודת מיוחדת בלילה שבת	1	1	1	1	1	1	2	2	2	
קידוש בלילה שבת	1	1	1	1	1	2	2	2	2	
הבדלה במצואי שבת	1	1	1	1	2	2	2	2	2	
תפילה (בבית הכנסת) בלילה שבת	1	1	1	2	2	2	2	2	2	
תפילה (בבית הכנסת) בשבת בבוקר	1	1	2	2	2	2	2	2	2	
תפילה לשלוום המדינה	1	2	2	2	2	2	2	2	2	
מספר הנחקרים		365	57	14	56	264	72	140	51	785
אחוז במידגם		15%	2%	1%	2%	11%	3%	6%	2%	33%

סה"כ הנחקרים הכלולים בסולם הוא: 1804 (75% מהמידגם).

לדוגמא: פרופיל מספר 1 מתייחס ל- 15% מהמידגם אשר מקיימים "תמיד" כל אחת מהמצוות הכלולות בסולם. הסולם כולל 75% מכלל הנחקרים, ל- 25% הנוגדים פרופילים שאינם תואמים במדויק, לאלה שבסולם.

יש לשים לב שהפרופילים החומיננטיים הם 1 (הכל), 1-9 (לא כלום) ו- 5 שכולל רק את קיומם המצוות של ליל שבת.

לוח 3

סולם של שמירת מצוות "לא תעשה" הקשורות לשבת

(עבור כל מצווה 1=תמיד, 2=באופן מזדמן, או אף פעם)

הדייניות ביתר	פרופיל							הכי פחות דתיים
	#1	#2	#3	#4	#5	#6	#7	
מנע מלעבד בפרהisa	1	1	1	1	1	1	2	
מנע מלעבד בבית	1	1	1	1	1	2	2	
מנע מהדלקת אש	1	1	1	1	2	2	2	
מנע מבילוי הכרוך בתשלום	1	1	1	2	2	2	2	
מנע מנסעה	1	1	2	2	2	2	2	
מנע מהדלקת חשמל	1	2	2	2	2	2	2	
מספר הנחקרים		446	54	58	104	73	105	1,189
אחוז במידגם		19%	2%	2%	6%	3%	4%	50%

סה"כ הנחזרים הכלולים בסולם הוא: 2,029 (86% מהמידגם).

לדוגמא: פרופיל מספר 1 מתייחס ל- 19% מהמידגם אשר מקיימים "תמיד" כל אחת מהמצוות הכלולות בסולם. הסולם כולל 86% מכלל הנחזרים, ל- 14% הנוגדים פרופילים שאינם תואמים במדויק, לאלה שבסולם. השוואה בין לוח 2 ולוח 3 מראה כי 33% מהනחזרים כוללים בפרופיל 9 של הכי פחות דתים בסולם של מצוות "עשה" לעומת 50% מהනחזרים הכלולים בפרופיל 7 של הכי פחות דתים בסולם של מצוות "לא תעשה".

שמירת חגים ומועדים

פחות נחקרים (36%-38%) מקיימים "תמיד"מצוות הקשורות בחג הסוכות (סוכה כשרה) ובחג הפורים (شمיעת מגילת אסתר). מנהגים הקשורים לחגים כמו למשל, אכילת מאכל חלב בשבועות, הם יותר נפוצים בהשוואה לקיוםמצוות ספציפיות כמו למשל, ברכה על נטילת לולב בסוכות.

יוצאי ארץות המזרח, בין אם נולדו בחו"ל-ארץ או בין אם נולדו בישראל, מקיימים יותר מנהגים וטכסיים הקשורים לחגים בהשוואה ליווצאי ארץות המערב. עם זאת, הדלקת נרות חנוכה, השתתפות בסדר פסח ובנויות סוכה (לאו דוקא כשרה) נפוצות יותר בקרב ילידי הארץ מומצאה מערבי בהשוואה להוריהם ילידי ארץות המערב. סביר שתופעה זו היא פונקציה של גיל וקשרו להימצאותם של ילדים קטנים במשפחה, כמו גם לביטוי של שאיפה להמשיכויות יהודית אףלו של הסភתו הפחות דתי בחברה הישראלית.

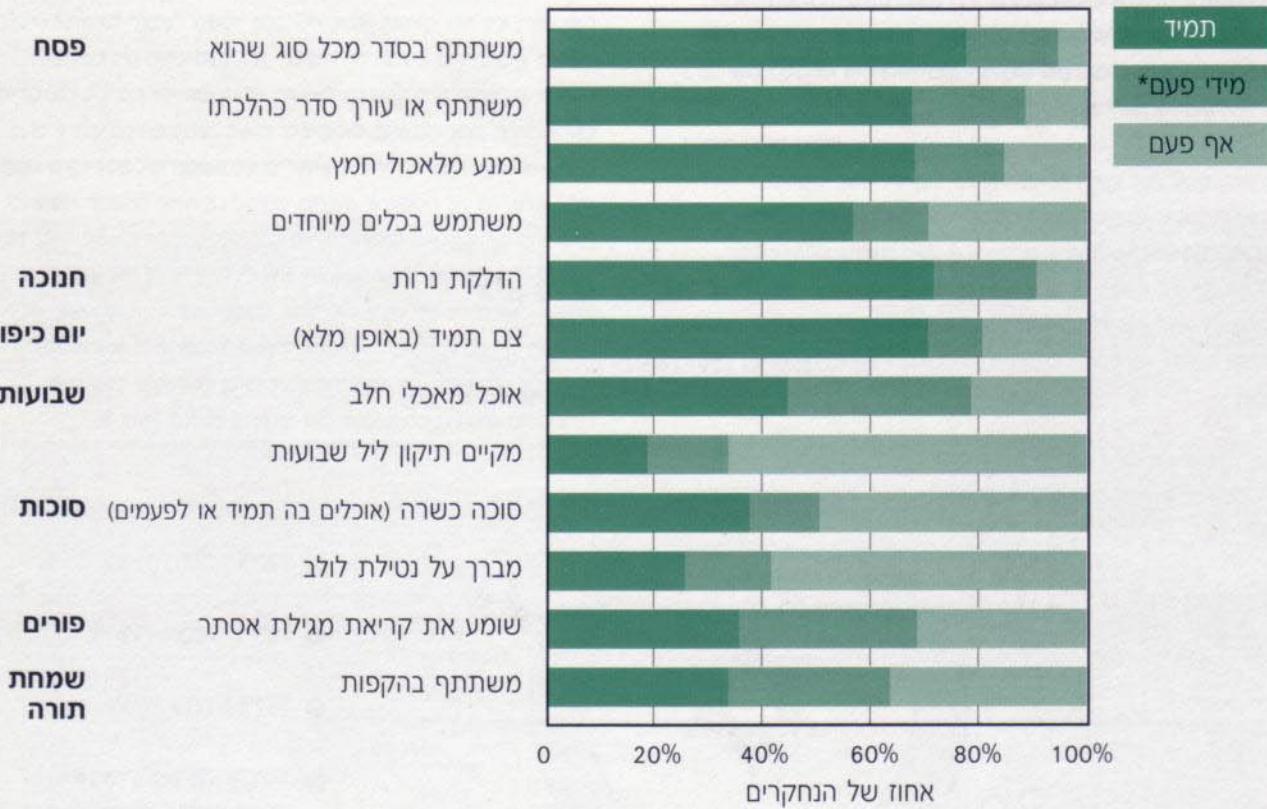
ציון חגים - נפוץ יותר מאשר שמירת שבת ושמירת רוב היבטי החסורת. ואולם, בהשוואה לתהומות אחרים, ציון החגים מוסכם על כלל הנחקרים הן הדתיים והן הלא-דתיים. יתר על כן, לרבים מן החגים כח מלך, יומיות או אפילו שבועית. יתר על כן, לרבים מן החגים כח לאומי או לאומי, בנוסף להגדתם הדתית המפורשת. ואולם, הציבור מודע היטב להיקף הרחב של ציון החגים המרכזיים.

אכן, קיימת בקרב הציבור הסכמה רחבה לגבי ציון חגים מרכזיים, בעלי משמעות דתית-לאמית (פסח, חנוכה), או דתית-קיומית (יום הכיפורים): 78% "תמיד" משתתפים בסדר פסח; 72% מדים חג "תמיד" נרות חנוכה; ובוים הכיפורים 71% צמים "תמיד" ו-69% לוקחים חלק בתפילה [תרשים 7].

חגיגת הפסח היא מאד נפוצה. אףלו רוב אלה אשר "כלל לא שומרים" על המסורת הדתית משתתפים "תמיד" או "עתים קרובות" בסדר פסח. מעבר להשתתפות בסדר פסח, רוב היהודי ישראלי, כולל חמישית מה"לא-דתיים" נמנעים "תמיד" מאכילת חמץ בפסח.

תרשים 7

שמירת חגים (באחוזים)

מצוות ומנהגים אחרים: מזוזה, כיפה, תפילה, מקווה

ארבעה נהגים קבועים מודגימים את הטווח הרחב של דמיון ושוני בהתנהגות דתית: מזוזה, כיפה, תפילה, מקווה.

אין כל הבדל בין ה"מקפידים" לשמר על המסורת לבין ה"כל לא שומרים" עליה לגבי הימצאות מזוזה לפחות בדלת הכניסה. כמעט בכל הנחקרים (98%) יש מזוזה בדלת הכניסה לبيתם כאשר לרוב הגזול יש מזוזה בכל אחת מהדלתות בהן היא דרושה. כמעט בכל ה"ככל לא שומרים" (92%) ציינו שיש להם מזוזה לפחות בדלת הכניסה, כאשר ל-36% יש מזוזה בכל אחת מהדלתות שנדרש. שבעים וארבעה אחוזים מאמינים שה"mezuzah מגינה על הבית" (46% החלטיים באמונתם זו).

חשיבות כיפה נעה מKİצ'ניות לKİצ'וניות: 22% "תמיד" חובשים כיפה ו-37% "אף פעם" אינם חובשים כיפה. היותר משתמשים בכיסוי ראש בגנוון של הזדמנויות מיוודות. בקרב אלה אשר משתמשים בכיסוי ראש 62% משתמשים בכיפה סרוגה, 30% בכיפה שחורה ו-8% משתמשים בכיסויים אחרים.

על מלמחיצת (56%) הנשים הנשואות אף פעם אין משתמשות בכיסוי ראש, בהשוואה ל-13% שמכוסות "תמיד" את ראשן. שליש (30%) משתמשות בכיסוי ראש בהזדמנויות שונות, בעיקר בעת הדלקת נרות שבת, בזמן התפילה, ובזהדמנויות אחרות.

ל-79% מהגברים יש תפילה, רביע מינחים אותם בקביעות, וכמחציתם אינם מינחים כלל תפילה. אשר לנשים, 16% מהן הולכות בקביעות למזוזה ו-8% נוספות הולכות מיד פעם. שיור זה נשאיר ללא שינוי מאז 1969, זאת בדומה לתהומות אחרים, כמו למשל ביקור בבית הכנסת.

zion טכסי מחזור החיים

על 80% מנהחים שחשוב להם שאירועים הקשורים למחזור החיים יהיו בעלי אופי יהודי מסורתית [תרשים 8]: ברית מילה (92%); בר מצוה (83%), נישואין (87%), קבורה, שבעה, וקדיש לזכר הורים (91%-88%). מיעוט קטן בלבד (7%-4%) סבור שטכסיים כאלה "כל לא שומרים". אפילו מרובית ה"ככל לא שומרים" על המסורת טוענים שחשוב להם לצין נקודות מפנה אלה (lideh, התבגרות, נישואין, מות), על ידי טכסי יהודים מסורתיים.

ביקור בבית הכנסת, ותפילה

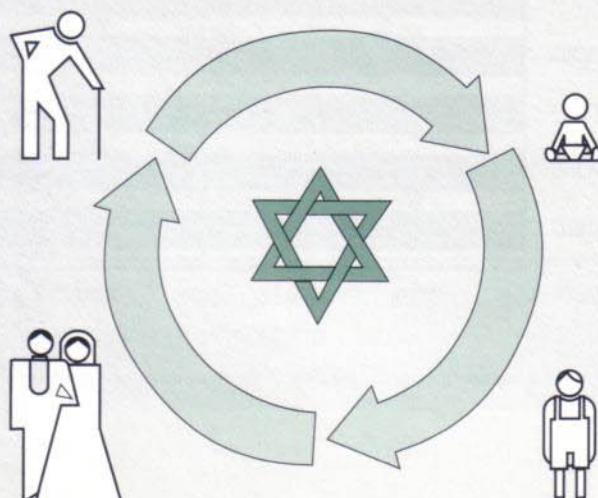
רוב היהודי ישראלי מבקרים בבית הכנסת במשך השנה. כרבע מבקרים בקביעות – מדי יום או פעמי שבוע – והיתר מבקרים, באופן מודמן, ביום הנוראים או לרגל אירועים מיוחדים.

חשיבות "אף פעם" אינם נוהגים לבקר בבית הכנסת [תרשים 9]. שיור הביקור בבית הכנסת כוים דומה מאד לשיעור עליון דוח על ידי מכון גוטמן לפני כרבע מאה. ילדי המזרח נוהגים יותר לבקר בקביעות בבית הכנסת בהשוואה לילידי המערב. כחמישית (22%) מהגברים ו-10% מהנשים מתפללים יומי-יום. לשאלת "האם אתה יודע להתפלל מהסידור?" השיבו 46% "במידה מועטת" או "כל לא".

תרשים 8

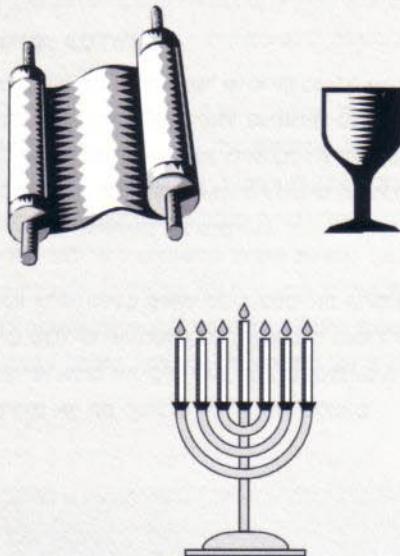
zion טכסי מחזור החיים

על 80% מהחקרים מרגשים שחשוב להם שטכסי מחזור-החיים יהיו בעלי אופי היהודי-דתי.

- ברית מילה (92%)
- בר-מצוה (83%)
- נישואין כתה (87%)
- קבורה, שבעה, וקדיש (91%-88%) לזכר הורים

ביקור בבית הכנסת

הנחקרים נתקשו להביע את מידת הסכמתם לארבעה הנסיבות לא-שמירת מצוות, ולצין את מידת חישובתו של כל אחד מהם כנימוק לאי-שמירת מצוות. מידרג הסיבות -- לפני סדר החישובות -- משתרע בין 67% שהשיבו "אנשיים לא קיבלו חינוך מותאים" לבין 38% שתמכו בטענה ש"אנשי מוסרים לא זוקקים למצוות". בין שני קצוות אלה, הסיבות "קשה לשמור מצוות" ו"שומר מסתפקים בשמירה חיליקית" זכו לתמיכתם של כמחצית הנחקרים. עבור ה"מקפידים לשמר על המסורת" הסיבה העיקרית לא-שמירה היא "אנשיים לא קיבלו חינוך מותאים" ובמפתח מעלה לחציית אלה אשר "כלל לא שומרים על המסורת" מסכימים עם. הלא-شומרים על המסורת נותנים משקל רב יותר להסביר "אנשי מוסרים לא זוקקים למצוות". לsicום, אי-שמירת מצוות -- הן בעניין ה"מקפידים לשמר על המסורת" והן בעניין ה"כלל לא שומרים" -- אינה בכלל עניין של קושי לשמור מצוות, כמו עניין של השקפה הקשורה בחינוך ובמוסר. למעשה, כמחצית מלאה אשר "כלל לא שומרים" על המסורת מסכימים לכל אחד מארבעת ההסברים שהוצעו כנימוקים לאי-שמירת מצוות [לוח 5].

לוח 5

סיבות לאי-שמירת מצוות

הגדירה עצמאית של דתיות

(אחוז הנחקרים המשיבים "חשוב מאוד" ו"חשוב")

	סה"כ שומרים	כלל לא שומרים	שומר במידה רבה	שומר במקצת	שומר במידה רבה	מקפידים לשומר
"אנשיים לא קיבלו חינוך מותאים"	66	52	77	76		
"מסתפקים בשמירה חיליקית"	58	42	64	48		
"קשה לשמור מצוות"	58	46	56	45		
"אנשיים מוסרים לא זוקקים למצוות"	39	58	36	24		

- 8% מבקרים מיד יום
- 16% מבקרים בשבתו ובחגיהם
- 56% מבקרים ביוםיהם הנוראים או בהזדמנויות מיוחדות
- 80% מהיהודים בישראל מבקרים בבית הכנסת מדי פעם במשך השנה
- 19% כלל אינם מבקרים בבית הכנסת

היקף שמירת מסורת וסיבות לא-שמירת מצוות

אם בעשיה ניתן לראות מدد לשמירת מצוות -- ללא קשר לה��וניות או לתכיפות הביצוע -- אז למעשה כמעט כל יהודי ישראל השומר מסורת בדרך כלשהי: דוגמה לכך היא הימצאותו של המזוזה כמעט בכל מקום. אפילו אם נוצרה ההתנגדות של שמירת מסורת, כונה או ייחוס "חшибות" ניתן היה לנحو 80%-90% של היהודי ישראלי שומר מצוות מסוימות כמו למשל טכס ברית מילה, בר-מצווה וסדר פסח.

עדות נוספת לכך עולה מניתוח פרופילים של עשר מצוות של שלושה תחומיים שונים -- שבת כשרות וחגיגים -- המגלה ש-93%-97% מהישראלים מקיימים לפחות אחת מבין עשר מצוות אלה. לעומת זאת רק מיעוט (7%) מהחקרים אינם שומרים כלל מצוות במונחים של עשר המצוות ה"בין תחומיות" שנבדקו כאן, בהשוואה לחמישית המגידרים עצם כ"כלל לא שומרים" על המסורת היהודית.

אינטראקטיבית חברתית

(כולל ذات ומדינה)

בניגוד לכך, פחות משליש מעריכים את היחסים בין דתאים לא-דתאים כטובים [תרשים 11]. ההערכות השילוקיות ביותר לגבי היחסים לא-דתאים רוחות בקרוב הקבוצות הפחות דתיות (עליהן מננים בעיקר יוצאי ארצות המזרח ובניהם, ובעלי השכלה גבוהה יותר).

בעוד שהנטיה היא לתלות בדתיים את האשמה בכך שהיחסים בין הדתיים לא-דתאים אינם טובים, הדמיון הנפוץ הוא שבשתי הקבוצות ישנים ככלו שמכבים את "האחר" ומקבלים אותו ונשנים ככלו שלא. הלא-דתאים משאימים את הדתיים בחוסר התחשבות, יותר מאשר הדתיים משאימים בכך את הלא-דתאים.

יחסים בין-קבוצתיים: עמדות

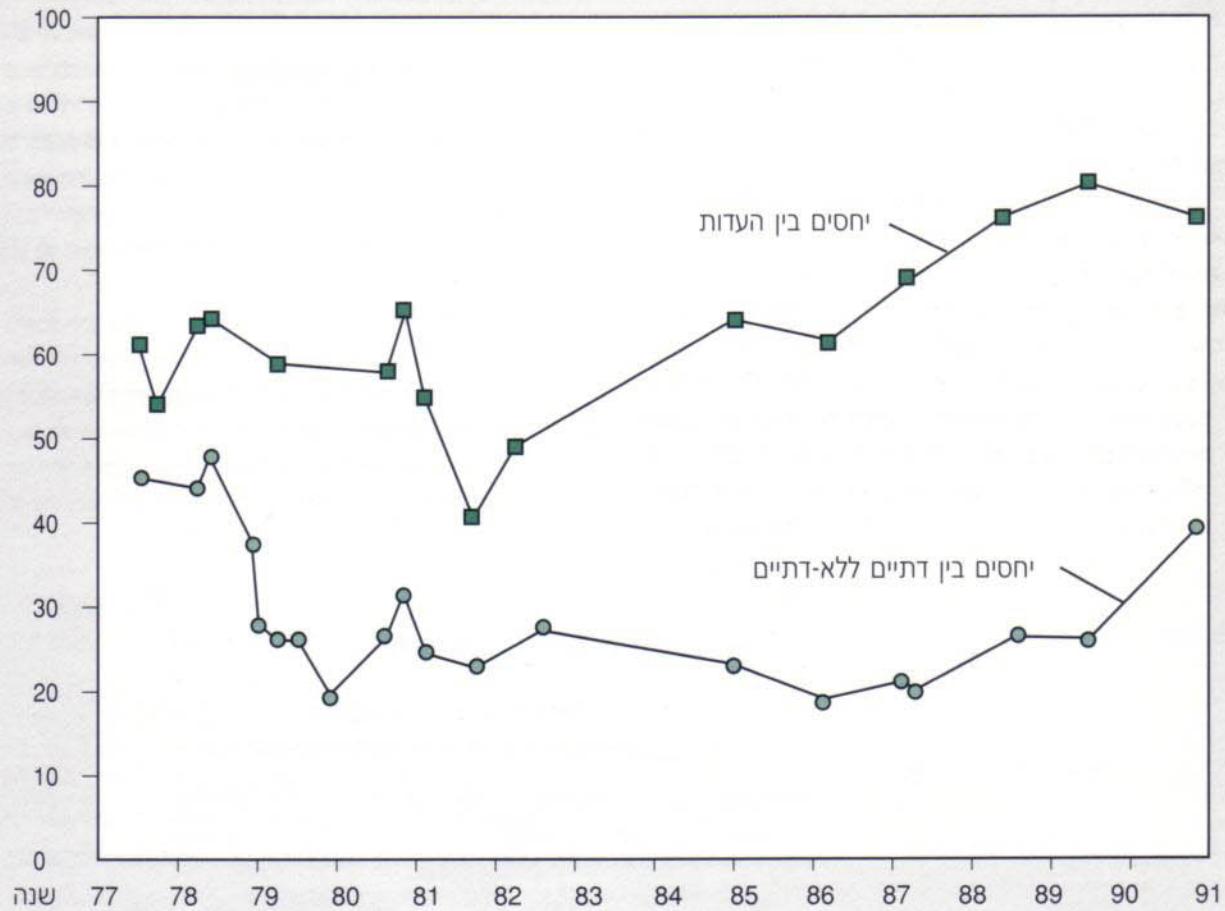
היחסים בין יהודים מרכיב דת אחד, אשר שומרים במידה שונה על המסורת, נتفسים בעיני הציבור כהרבה יותר עייתיים מאשר היחסים הבין-עדתיים. למרות עליות וורדות בהערכת הציבור את טיבם של שני סוגים יחסים אלה, הרי היחסים הבין-עדתיים מוערכים --במשך שנים רבות --פחות עייתיים [תרשים 10].

המחקר מראה שרקע עדתי כמעט שאינו מפלג ביום את החברה הישראלית. שני-שלישים סבורים שהיחסים בין האשכנזים לספרדים הם טובים. היחסים בין ישראלים וותיקים לבין "עלולים מatoiופיה" ו"עלולים מרוסיה" מוערכים אף הם כטובים על ידי שני שלישים מהציבור.

תרשים 10

תמורות לאורך זמן בתחום ליכון חברתי בשנים 1977-1990

אחוז המשבטים בחוויב

מתוך: לוי, שלומית, (1992). אינדיקטורים לעניות חברותית בישראל: חברה ומדינה. ירושלים: מכון גוטמן למחקר חברתי שימושי.

הערכתות על טיב היחסים הבין-קבוצתיים

(אחוז המשיבים "טובים מאוד" ו"די טובים" לפי סדר יורד)

אפשר בקשר של המשפחה הקרובה רק מיעוט מתנגדים לנישואין של בן/בת לבן/בת זוג מוגlude שונה (17%) או לבן/בת זוג השונה מבחן השמירה על המסורת הדתית (24%). (בניגוד לכך, ישנה התנגדות כללית לנישואים של בן/בת ללא יהודים) אולם, האחו ש"בהחלה מוכנים" לישואים בין-דתים הוא הרבה יותר גובה ש"בהחלה מוכנים" (46%) מהאחו המוכנים "בהחלה" לנישואים של בן/בת עם בן/בת זוג השונה מבחן השמירה על המסורת הדתית (16%). הערכת סיכון הצלחה של נישואים בין-בני זוג שאחד מהם דתי והשני לא-דתי נמוכה בהרבה בהשוואה להערכת סיכון הצלחה של נישואים בין-דתים [תרשים 13].

הסתיריאוטיפים שיש לנקברים לגבי טיב היחסים בין דתים לא-דתים הם יותר בעייתיים [תרשים 12] מאשר יחס האישלי לשוניהם מהם מבחינה של שמירת מסורת. כאשר מדובר בנחקר עצמו, נראה שקיימות נכונות גבוהה לקללה הדדית הן של שנות עדתית והן של שנות דתית, אלא שונות מבחן השמירה על המסורת הדתית יש בה משום מחסום במסגרת היחסים האינטימיים ביתר, בפרט נישואים.

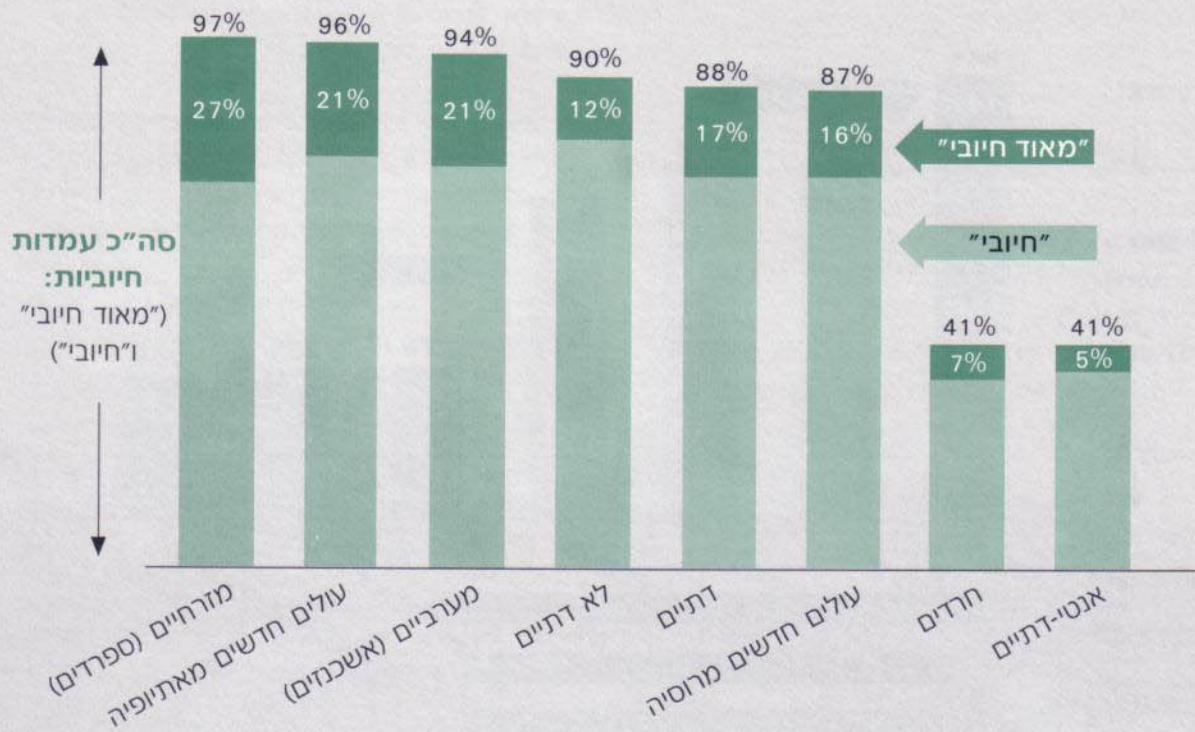
במילים אחרות, ברמה האישית, יחסם של הנחברים כלפי בני קבוצות שונות, כולל דתים ולא-דתים, אינם בעייתיים במיוחד. שלושה רבעים מביעים נכונות לגור בשכנות עם אנשים השונים מהם מבחינה השמירה על המסורת הדתית. יחד עם זאת מובאים רשי סלידה --במידה שווה-- כלפי שתי הקבוצות הקיצונית ברצף של "שמירת מסורת": החרדים מחד והאנטי-דתים מאידך.

ביחס האישלי כלפי הקבוצות הקיצונית --חרדים ואנטי-דתים-- בולטות עצמת משתנה הדתיות: ככל שהחוקר דתי יותר, כך הוא מעריך יותר את החרדים ומעריך פחות את האנטי-דתים. הערכת של האלא-דתים את החרדים, והערכות של הדתיים את האנטי-דתים, הן לא רק פחות חייבות, אלא הן אף על סף הדחיה.

כל שהמסגרת החברתית פחות אישית, גוברת הנכונות לקבל "אחרים" השונים מבחן השמירה על המסורת הדתית, וועל גם הימצאותם פעול של "אחרים" כללה באופן מסגורות.

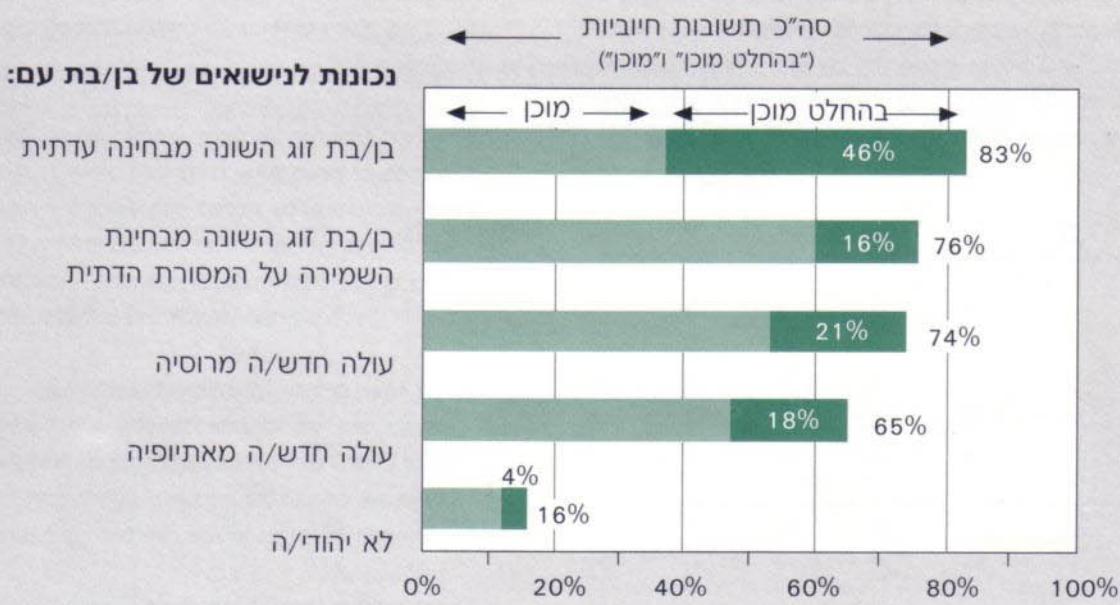
תרשים 12

יחס אישי לגבי קבוצות אוכלוסייה שונות (אחוז המשיבים "מואוד חיובי" ו"חיובי" לפי סדר יורד)

תרשים 13

נכונות לנישאים של בן/בת לבן/בת זוג "אחר" (אחוז הנחקרים המשיבים בחובי*)

* האחוז חושב מתוך המשיבים לשאלות אלו (כ- 90% מהחקרים)

מערביים שאינם שומרי מסורת שונים מעמידיהם שומרי המסורת, בכך שהם מביעים נכונות רבה יותר להימצאותם של שונים מהם מבחינת שמירה על המסורת בנסיבות חברתיות שונות, אך בפועל יש להם פחות מגע עם.

בהזדמנויות התכופות למדוי שבהן מתקיימים מפגשים בין אנשים השומרים במידה שונה על המסורת, ובין (למעלה מהחצי) משוחחים על נושאים דתיים ועל הבדלים באורח החיים של דתיים ולא-דתאים. אולם בתשובה לשאלת "האם הפגישות עם אנשים אחרים ממקץ מבחינת השמירה על המצוות, השפיעו על יחסם אליהם?" השיבו 84% שהפגישים לא השפיעו על עמדותיהם לא לחוב ולא לשיללה. עם זאת, באותו מקרים שדיוחו על השפעה, ההשפעה היא יותר בכיוון החובי (11%) מאשר בכיוון השלי (4%).

עזרה אחרים (מצאות בין אדם לחברו)

סיעו לאחרים, בזמנם ובכסף, נחשב כמצווה, ורוב הישראלים (75%) מודעים לכך שהיהדות מייחסת חשיבות מרובה לעזרה לנזקקים. כחמשית מיהודי ישראל מעריכים שם עצם שם עוסקים בקייעות (ולפחות "במידה מסוימת") בפעילויות ציבורית התנדבותית; 1-43% משיבים שאינם מעורבים כלל בפעילויות כזו. עשרים ושבעה אחוזים מבקריםחולמים "שאינם בני משפחה או מכירים וידידים קרובים, בבתי חולים או במקומות של מצווה אחרים". הרבה פחות נחקרים מסוימים באופן שיטתי לעולמים, למשפחות במצוקה, אוushmanשותים בשמירה האזרחי; אך רבים מביעים נוכנות לעשות זאת [תרשים 14].

יחסים בין-קבוצתיים: אינטראקציה

שלשה-רביעים מהנחקרים השיבו שבמהלך היום היום-יומיים הם נפוצים "לפעמים" או "לעתים קרובות" עם אנשים השונים מהם מבחינת השמירה על המסורת הדתית.

בדרך כלל, לנחקרים פחות דתיים --"כלל לא שומרים" על המסורת, והשומרים עליה "במקצת" -- יש פחות מגע עם השונים מהם מבחינה דתית. מאייך "הסיגריות" של "השומרים על הכלל", בא כדי ביטויו ורק בנסיבות הקובלות עבור המשכיות של זהות דתית, ככלומר חינוך הילדים והמשפחה הקרובה. בМОבן זה אלה ש"כלל לא שומרים על המסורת" דומים לאלה אשר "מקפידים" לשמר עליה. כך, השומרים על המסורת מעדיפים בנסיבות חברתיות פחות הומוגניות, אך בפועל הם נמצאים בנסיבות חברתיות דתיות, אך בפועל יש להם מגע רב יותר עם אנשים מבחינה דתית, בהשוואה לפחות דתיים.

בקרב שומרי מסורת, המתבדלים ביוטר הם לידיו ישראל ממקור עברי, אשר העדפתם לסביבה יותר הומוגנית עולה בקנה אחד עם האינטראקציה הפחותה שיש להם בפועל עם השונים מהם מבחינת השמירה על המסורת. במלחמות אחרות, הדור הצעיר של אשכנזים שומרי מסורת אינם מעוניין במעטם בנסיבות חברתיות שונות, הן מסורת, והן לו למעשה פחות מגע עם השונים מהם מבחינת שמיירת ההוראה לדור ההורים והן בהשוואה ליזצאי המזרחה שומרי מסורת - הורים ובנים אחד.

תרשים 14

מצאות בין אדם לחברו

"המקפידים לשמר" על המסורת מחד, וה"ככל לא שומרים" עליה מאידך – מושכת לכיווןיה היא.

בתשובה לשאלת המותייחסת להיבט יותר תחוקתי בעניין של "הסתטוס קוו" הקובע את מקום הדת בישראל, שני-שליש תומכים בשינוי ה"סתטוס קוו". אלה כוללים, מסיבות שונות לחילוטן, מעל למחצית ה"מקפידים" לשמר על המסורת, ו-78% מתוכם אלה אשר "ככל לא שומרים" עליה. ארבעים ושניים אחוזים מחיבים את הפרדת הדת מהמדינה [תרשים 16].

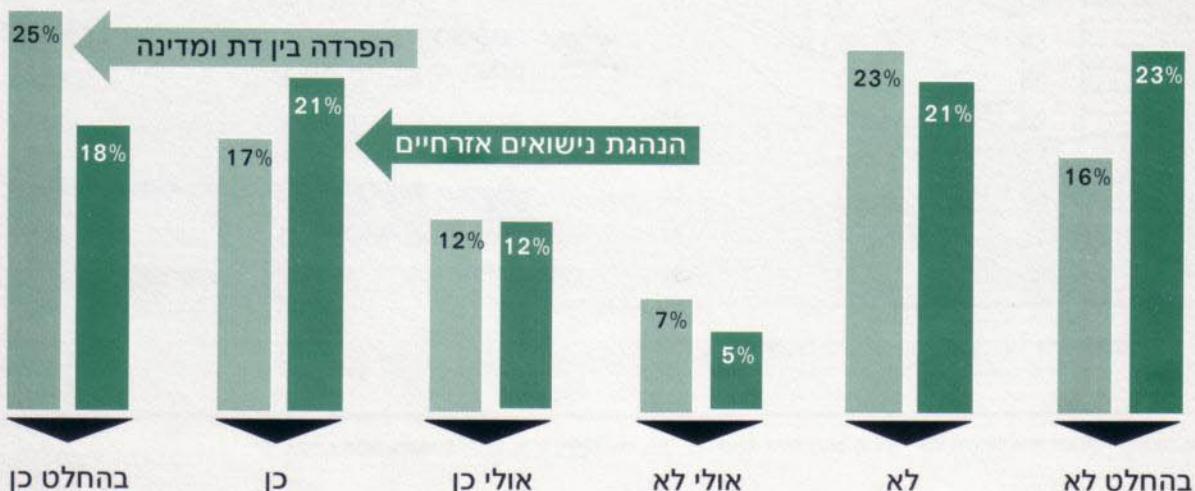
תרשים 15

דת ומדינה (באחוזים)

תרשים 16

עמדות כלפי הפרדה בין דת ומדינה והנחת נישאים אזרחיים (באחוזים)

תרומות כספיות נפוצות הרבה יותר מאשר הקדשת זמן לפעולות התנדבותיות: אחוז גבוה עושה זאת ל"עתים קרובות" או "לפעמים".

הקדשת זמן כמו גם מתן תרומות כספיות לאחרים קשורות הדוקות עם שמרות מסורת. כללית, עם העליה ששמירת המסורת עולה גם מידת הפעילות הציבורית-התנדבותית. ככל ששיעור הנזקקות מוגדר במונחים יותר דתיים כך גדול יותר הפער בין דתיים לא-דתיים במידת הסיווע.

דת ומדינה

מעבודות שנעשו במכון גוטמן מאז שנות ה-60 ידוע לנו שהROUP למחזית הציבוריים במדינה יתנהלו לפי המסורת הדתית לכך שהחינוך הציבורי מוחזק בדעה ש"על ממשלה ישראל לדאוג ביקורת לגבי "המצב הקיים" של השילוב בין דת ומדינה בישראל, "עד כמה מוצלח", לדעתך, השילוב הקיים כוון בין דת ומדינה בישראל". השיבו 75%-60% מהחקרים ב-15 השנים האחרונות כי השילוב "הקיים" אינו מוצלח במיוחד. עם הירidea במידת השמירה על המסורת יורדת גם ההערכה החביבית; אחוז המחיבים את השילוב "הקיים" בין דת ומדינה יורדת מ-50% בקרוב לה"מקפידים" לשמר על המסורת ל-10% בקרוב אלה אשר "ככל לא שומרים" עליה.

מתשובות לשאלת נוספת בנושא זה עולה, שכמחדלית מהחקרים (51%) סבורים שהחינוך הציבורי במדינה צריכים להשאר כפיים ולא להשתנות לכיוון יותר דתי או פחרות דתי. יחד עם זאת, מבין אלה התומכים בשינוי, אחוז הסוברים ש"המדינה צריכה להיות פחרות דתית" הינו כפול מאשר הסוברים שעלה להיות "יותר דתית" (33% לעומת 16%) [תרשים 15]. כל אחת משתי הקבוצות הקיצונית --

השירות הצבאי

יהודו ישראל רואים בשירות הצבאי ביטוי בסיסי של מחויבות לחברה הישראלית. כתוצאה לכך, הפטור משרות צבאי שניtin לחורי ישיבה ולבנות דתיות הוא אחד הנושאים השנויים ביותר בחלוקת. רוב גدول של הצייר מתנגד לפטור הניתן לחורי ישיבה במחלוקת. ובנות דתיות מהשרות בצבא. 90% תומכים בגישת בחורי ישיבה ובנויות דתיות (59%) "מיהמקפידים" לשומר על המסורת תומכים בגישת בנויות דתיות ו-70% תומכים בגישת בנויות דתיות לצה"ל [תרשים 17]. אפיו רוב ישיבה לצה"ל, אבל רק 23% מהם תומכים בגישת בנויות דתיות ו-22% נספים תומכים בגישת בנויות דתיות לשירות לאומי [לוח 6].

בכל הקבוצות לפי שמיירת מסורת יותר נחקרים תומכים בגישת בחורי ישיבה מאשר בגישת בנויות דתיות לצה"ל.

הרבות

שלושה-רבעים מהציבור "אף פעם" אינם מתייעצים עם רב בעיות אישיות או בעיות הקשורות לשימירת מסורות. התיעיצות שగرتית בנושאים אישיים מאפיינת הרבה יותר את ה"מיהמקפידים" לשומר על המסורת מאשר את כל יתר הקבוצות של שמיירת מסורת. מונך ה"ישומרים על הכל" מתייעצים עם רב ("תמיד" או "לעתים קרובות"), לעומת זאת 11% בלבד המתיעיצים עם רב מבין השומרים על המסורת "במידה רבה", ואף לא אחד שמתיעץ עם רב מקרוב המסורתיים והכלל לא שומרים" על המסורת.

ארבעה מתוך עשרה ישראלים מחייבים הנהגת נישואים אזרחיים (18% החלטתיים בעמדתם), ואלו הם בדרך כלל מעובדים המרוכזים בעיקר בקרב הקבוצה שאינה שומרת מסורת. שיורו דומה מתנגד להנחת נישואים אזרחיים. אולם אףלו גם יונגו נישואים אזרחיים, למקרה מהחיצית הנחקרים טוענים שהם עצם או בנסיבות לא יממשו נישואים כאלה, ורק 16% טוענים שהם "בהחלטה" יבחרו להינשא בניישואים אזרחיים.

כשני-שלישים תומכים (שליש ב"ההחלטה" ושליש "بعد") בilveriozicza של החוקים הקיימים לגבי פיתוח בתים קולנוע והפעלת תחבורה ציבורית בשבת.

קיימת תמיכה כמעט מלאה (94%) בכך שהמזון בצה"ל ובמוסדות ציבור צריך להיות כשר. אמנם, הרוב מתנגד להנחת מתן תעוזת שרשות למוסדות ציבור, בשמירה על מצוות אחרות.

כפי שכבר צוין, המקובלות בעברית ל"קונסרבטיבים" ו"רפරומים" אינן מוכרות היטב לציבור היהודי בישראל. אף על פי כן, נעשו מספר נסיונות במסגרת המחקר הנוכחי לבדוק האם לדעת הציבור יש להעניק לקונסרבטיבים ולרפරומים מעמד שווה זהה של האורתודוקסים. מן הממצאים עולה שרוב הציבור תומך בשינוי זהה. עם זאת, כאשר נשאלו "אילו היה בשכונות מגורייך בית הכנסת קונסרבטיבי או רפורמי, כל כמה זמן לדעתך הייתה מברך בו?", השיבו מועלה ממחצית הנחקרים (55%) ש"אף פעם" לא היו מברכים בבית הכנסת זהה, לעומת זאת 19% ש"אף פעם" אינם מברכים בבית הכנסת⁷.

תרשים 17

שירות צבאי של תלמידי ישיבה ובנות דתיות (ב אחוזים)

האם לגייס בני ישיבה לצה"ל?

האם לגייס בנות דתיות לצה"ל/ לשירות לאומי?

⁷ ראה העלה 5 הדנה בקשרי הכרוך בניסוח שאלות כאלה.

למרות שהוא רוצים אחרת, וואים יהודי ישראל ברכבות פונקציה טכנית אשר אינה מתייחסת לביעות השעה ואני מהו גורם מנהה בחים האישים של בני אדם. קרוב לשני-שליש מהחקרים סבורים שהרבנות הראשית צריכה לרשות עצמה לעיסוק בבעית השעה; אולם רק 30% סבורים שהרבנות מצליחה בכך. עם העליה בשמירות מצוות עליה שיעור התשובות החביבות.

ילדי ארץ המזרח -- יותר מאשר כל קבוצה אתנית אחרת -- מתיעצים עם רב חן בעיות אישיות (38%) והן בעיות הקשורות לשמירת מצוות (39%). בקרב צאצאיהם הנטיה להתייעץ עם רב היא יותר בעיות הקשורות לשמירת מצוות מאשר בעיות אישיות (34% ו-24% בהתאם). כמו דומה, אך עם הבדלים קטנים יותר קיימת גם אצל ילדי המערב ובניהם.

לוח 6

עמדות כלפי שירות צבאי לפי מידת השמירה על המסורת הדתית (באחוזים)

הגדרה עצמית של דתיות

	שומרים במידה רבה	שומרים במקצת	כל לא שומרים	סה"כ
האם אתה بعد או נגד גיוס בני ישיבה לצבאי?				
ב╝לט בעד	30 %	47 %	60 %	69 %
بعد	29	43	36	29
נגד	16	7	4	2
מתנגד בזווית'	25	3	0	0
סה"כ אחוזים	100 %	100 %	100 %	100 %
מספר הנחקרים	158	276	509	247
				1,190
האם אתה بعد או נגד גיוס בנות דתיות לצבאי?				
ב╝לט בעד	11 %	26 %	44 %	53 %
بعد	12	34	36	36
נגד	16	20	11	4
מתנגד בזווית'	39	7	2	1
רק לשירות לאומי	22	13	7	6
סה"כ אחוזים	100 %	100 %	100 %	100 %
מספר הנחקרים	161	278	510	245
				1,194

אמונות וערכיהם

הזרחיים מאמנים יותר בכל אחד מעיקרי האמונה בהשווואה למערביים. מזרחיים דור שני מאמנים קצת פחות מאשר הרים, בעוד שבקרב המערביים אין כלל הבדל בין הדורות במידת האמונה.

האמונה בעיקר הדת גוברת במידה מה עם הירידה בהשכלה הכללית, אולם אין היא קשורה כלל: נחקרים שכבות גיל שונות מאמנים במידה דומה בכל אחד מעיקרי האמונה.

ערכיהם כלליים ויהודיים

"לכבד הרים" ו"להקם משפחה" נמצאים בראש מידרג הערכיים הכלליים עboro לכל הנחקרים (ועבור כל אחת מהקבוצות הדתיות המדוחחות על שמיירת מסורת כלשהי). בקרב הלא-דתיים ("כלל לא שומרים") ערכיים של השמה עצמית כמו, "היותם שלם עם עצמן", וערכיים בין-אישיים הנבעים ממסור כללי מקדים את ערכי המשפחה ("לכבד הרים" ו"להקם משפחה"). עם זאת, גם בקרב הלא-דתיים - "הכלל לא-שומרים" כמו בקרב יתר הקבוצות - הרוב הגדול רואים ערכיים אלה כערךוניות מנהים חשובים מאד.

ניתוח הקשרים הדדיים בין ערכיים יהודים (ייחוס "חשיבות") לבין קיום מצוות העלה, שהציבור ביכולתו פועל במידה רבה בהתאם לערכיו. לעומת, בקרב האוכלוסייה אין סתירה בין ייחוס "חשיבות" למצווה לבין שמירה עליה.

תרשים 18

מידת האמונה של ישראלים בעיקרי הדת היהודית (באחוזים)

עיקרי אמונה

כ-60% מהනחקרים מאמנים ב"לב שלם" בקיומו של אלוהים ובקיומו של כח עליון המכון את העולם [תרשים 18]. גם בקרב ה"כלל לא שומרים" על המסורת כחמיית מאמנים באלה.

כמחזיות מיהודי ישראלי מאמנים שהتورה ניתנה למשה על הר סיני, שיש השגחה עליונה על כל אחד, שהتورה והמצוות הן ציווי אלוהי, ושיש גמול למעשים טובים. מעלה מ-40% מאמנים שעננים מצוות רעים. מעל שליש מהනחקרים מאמנים בעולם הבא ובביאת המשיח. -- עינש. מעל שליש מהනחרים מאמנים בעולם הבא ובביאת המשיח.

עיקרי אמונה אלה קשורים הדוקות זה לזה, ככלומר, אמונה בעקרון אחד גוררת אמונה בעקרון אחר. ניתוח רב-משתני גילה שמבנה הקשיים הדדיים בין עיקרי אמונה הוא דומה עבור כל שכבות הציבור מבחינה דתית ועתידית.

עם העליה בשמיירת המסורת מתחזקת גם האמונה בכל אחד מעיקרי האמונה שנבדקו. אולם, המקפידים לשמר על המסורת והלא-שומרים עליה כלל, מוקטבים רק לגבי שני נושאים עיקריים: העולם הבא ובביאת המשיח מחד, ומkor המצוות (ציווי אלוהי, ועונש על אי-קיים) מצדך.

וחחינוך בבית ההורים [لوح 7]. מיד לאחריהם ממוקמים חגים דתיים/לאומיים (השתתפות בסדר פסח, והדלקת נורת חנוכה), הרכנשות משפחתיות שבתות ובחגים, והשתתפות בטכסי מחזור החיים כמו ברית מילה וקדיש. בתחרתי המידרג -- אך עם שני-שליש עד שלושה-רביעים מוחייבים -- ממוקמות מצוות דתיות ספציפיות, הדת היהודית, וההיסטוריה העתיקה (למעלה מ-3,000 שנה) של העם היהודי. לפיכך, בהתאם להערכות העצומות האלה של החוקרים, המסורת היהודית כפופה על הרצון להשתייך לעם היהודי, בראש ובראשונה דרך חיים ודרך כמה טכסיים של מחזור החיים, ופחות על-ידי שירה של קיומן מצוות. דבר זה תואם לממצאים שדוחו עליל על שמירת מצוות וריכים.

יש לציין ש-84% מהחוקרים דיווחו שהם נהגים לבקר בכותל המערבי: 11% "לעתים קרובות", 35% "לפעמים" ו-31% "לעתים רחוקות", היכול להחשב כSAMPLE להיסטוריה הממושכת ולמורשת של העם היהודי.

רוב הערכים הכלליים שנבדקו כאן, כמו גם הטכסים היהודיים של מחזור החיים, ציון חנים, ורכים יהודים המביעים השתייכות, מקובלים כערךנות מנהיים על כל שכבות האוכלוסייה. ריכים הקשורים לקיום מצוות אינם מקובלים על הכל (להוציא כמה מצוות שבין אדם לחברו) [תרשים 20] ונחשבים כערךנות מנהיים רק בעניין שומרוי מסורת.

גורמים המניעים להזדהות יהודית

מגורים בישראל, החינוך בבית ההורים, ומנהיגים וציוינים הקשורים לציון מחזור החיים, ולציון השבת והבחגים, כולם מועדים כגורם המשפיעים על ההרגשה של יהודי ישראל שהם חלק מהעם היהודי.

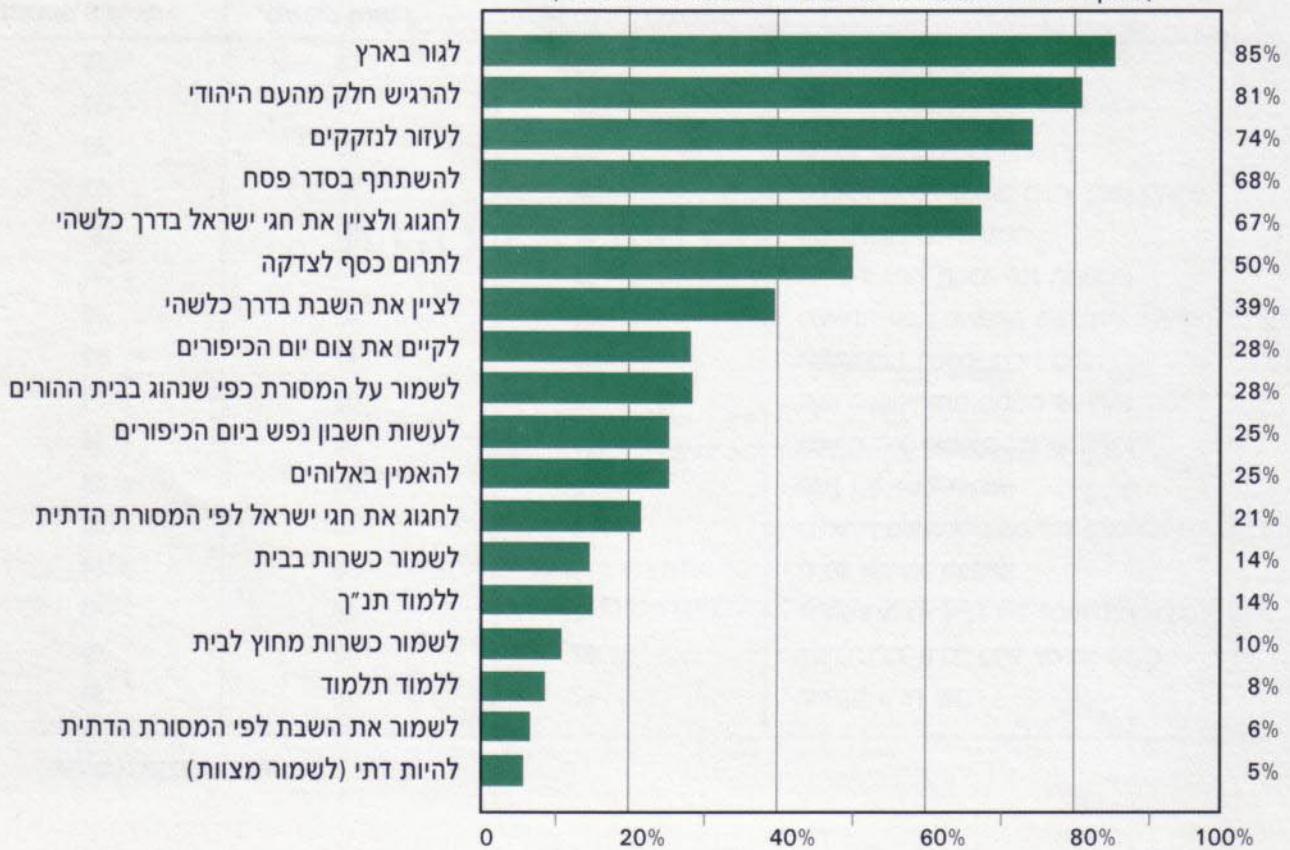
בראש רשימת הגורמים המשפיעים על הרצון להשתייך לעם היהודי נמצאים אלה המתיחסים לניסיון הציוני ("ההיסטוריה של היישוב בארץ חדש" ו"העובדת שאתה חי בארץ-ישראל")

תרשים 20

דירוג ערכים יהודים לפי מידת חשיבותם בעיני ה"כל לא שומרים" על המסורת הדתית

"עד כמה חשוב לך שכל אחד מהדברים הבאים יהיה עקרון מנחה בחיי?"

(מתוך ה"כל לא שומרים" שהשיבו "חשוב מאוד" ו"חשוב")

מעניין לציין שתמונה הפוכה התקבלה ב-1975, כאשר יותר נחקרים תמכו בטענה שישראל לא יוכל להמשיך ולהתקיים בלי קשר חזק עם יהדות הגולה מאשר בטענה ההפוכה שהעם היהודי יכול להמשיך להתקיים ללא קיומה של מדינת ישראל. נראה שמשמעותה-עשרה השנים החלפו, והיסיפו לשישראלים בטחון במידה עצמאותה של המדינה ובמרכזיותה עברו העם היהודי. השקפות אלה משוטפות לכל שכבות האוכלוסייה. למעשה רוב היהודי ישראלי רואים את מדינת ישראל כמדינה של כל העם היהודי, החיוונית עבור הישראלות של יהודיה התקופות אך גם תלויות בהם.

שלושה-רביעים מהצייבור מאמנים של היהודי ישראלי ולהודי הגולה גורל משותף [תרשים 21]. מעלה מהחצי מאמנים שהעם היהודי הוא עם נבחר. שני-שלישים מסכימים לטענה שמדינת ישראל לא תוכל להתקיים בלי קשר חזק עם היהודי התקופות. רוב קצר יותר גדול מסכימים לטענה ההפוכה, שהעם היהודי לא יוכל להמשיך להתקיים ללא קיומה של מדינת ישראל. במלים אחרות, שיעור הנחקרים המאמנים שהמשך קיומה של יהדות התקופות תלוי בקיומה של מדינת ישראל קצר יותר גבוה מאשר גובה יהדות התקופות. שmediint ישראלי לא יוכל להתקיים ללא קשר חזק עם יהדות הגולה.

תרשים 21

ישראל והתקופות

© כל הזכויות שמורות 1993
לקрон אבי חי ולמכון גוטמן למחקר חברתי שימושי

קָרְן אֲבִי חַי

רחוב רמב"ן 28
ת.ד. 7035
ירושלים
91070

מכון גוטמן
למחקר חברתי שימושי

רחוב וושינגטונ 19
ת.ד. 7150
ירושלים
91070